

JACQUES PEYRON

ÁBEL ÉS KÁIN

Mózes első könyve, a *Teremtés* első három fejezete a világ, illetve Ádám és Éva megteremtéséről szól, majd bűnbeesésükről és kiűzetésükről az Édenkertből. Ezekben a leírásokban nem szerepel semmiféle áldozat, még csak utalás szintjén sem.

Az áldozat valamilyen hiánytudathoz kapcsolódik

Az áldozat megjelenését az antropológusok az állattenyésztő-földművelő civilizációk kialakulásához kötik. A gyűjtögetőknek, vadászoknak voltak ugyan vadászatot segítő rituáléik, előkészített áldozatok azonban nem mutattak be. Az áldozathozatal azt feltételezi, hogy birtokunkban van valami, aminek értékét munkánk révén megnöveljük, és ekképpen ezt a valamit még inkább sajátunknak érezzük. Az áldozat érdekből adott ajándék, amely elvárja a remélt viszonzást. Két hatalom közötti csere-ügylet, még ha ezek egyike elenyészően kicsi is. Az áldozat-bemutató részéről szabadságot és kezdeményezést feltételez. Azt, hogy felelősségteljes felnőtt.

De mi készítheti az egyébként szabad lényt arra, hogy meghozzon egy nem kért áldozatot? Csakis a gondolkodó lény benső követelése lehet, a gyöttrő hiányérzet, a tökéletlenség-érzés elűzésének igénye; a beteljesíthetlenség tudata annál, aki valamibe belekezd. Egyszóval: az emberi állapottól elválaszthatatlan nyugalanság ez, amelyet Pierre apát az emberiség öröklött sebének nevez, előnyben részesítvén ezt a megnevezést az áteredő bűnnel szemben. (Abbé Pierre, *Mon Dieu, Pourquoi?* Plon 2005.)

Miért nem kedves Káin áldozata?

Úgy tűnik, a szöveg csaknem ezt mondja: „Mert nem tiszta a szíved. A bűn ajtódnál van, győzd le.” André Chouraqui, aki többnyire héberből fordított, ezt írja: „Akár megjavulsz elhozván felajánlásodat, akár nem, a vétség ott rejtőzködik; te magad irányítsd.” Ez az értelmezés azt sugallja, hogy Káin hajlott a javulásra, az akadály elkerülésére. Érdekes emlékeztetnünk arra, hogy a „bűn” szó héber gyökerének jelentése: „eltéveszteni a célpontot, elvéteni a célt.” A Zsidókhoz szóló levél (11,4) szerzője írja: „Ábel Istennek ajánlott áldozata a hit által volt jobb, mint a Káiné.”

A hit, azaz a bizalom simítja el a konfliktusokat és győzi le az akadályokat. A hit, amely az önzetlen ajándékot elfogadja, az alkudozó cserét viszont nem.

Hogyan tudja meg Káin, hogy áldozata nem volt kedves?

A szöveg nem említ egyetlen kísérő jelet, egyetlen magasból jövő szót, egyetlen tanút sem. 2004-ben jelent meg Louis Massignon, a 20. század első felében élt neves orientalista és iszlám-kutató levelezése. Ifjúkorában Massignon – főként misztikus készítésre – hirtelen áttért a katolicizmusra. Amint hasonló esetekben gyakran történni szokott, ezt követően időnként szorongás és belső homály kerítette hatalmába. Bizonyos idő eltelte után ezt írta gyóntatójának: „A teljes önfeláldozás órái, amikor legalább megismertem a végső örömet, hogy mindenestől Istennek áldozzam és ajánlom magam, ezek az órák már messze vannak. Áldozatom nem volt kedves.” Akárha Káin szavait hallanánk. Magában érezte, hogy az „ügylet” nem sikerült, hogy áldozata nem hozta meg számára azt a teljességet és békét, amelyről azt hitte, sikerül „megvásárolnia”.

Honnan ered a két testvér közötti ellentét?

A földművelő Káin és az állattenyésztő Ábel közötti ellentétben nyilvánvalóan arra a hagyományos ellenségeskedésre gondolunk, amely a helyhezkött, magtárakat és kerítéseket építő, irigy földművesek és a vándorló, gyakran kissé tolvaj állattenyésztők között mindig is megvolt.

Ugyanúgy gondolhatunk az emberi viszonyok közötti természetes erőszak jelképszerű (emblematis) leírására, amint azt napjainkban René Girard megfogalmazta, aki szerint az ember társadalmi közegben történő viselkedésének alapvető hajtóereje az „alakutánzó versengés”, az arra irányuló féktelen vágy, hogy azt birtokoljuk és azt tegyük, ami a másiké és amit a másik tesz. Innen a versengés, az ütközések és az ismétlődő erőszak bűvös köre, amelyből csak egy bűnbak kijelölésével lehet (időlegesen) kitörni, vadászván rá a sivatagban, ahová a régi erőszak szent terhét vitte (René Girard, *La violence et le sacré*. Grasset 1972.).

Napjaink kutatásai ténylegesen rámutatnak az utánzásnak az állatvilágban betöltött fontosságára és régiségére, az ezt kiváltó mechanizmusok helyére a tudatalattiban, korai megjelenésére a kisgyermeknél, az egyén szocializálásában betöltött szerepére.

Nem kerülhetjük meg annak felidézését, hogy valamennyi nagy eredetmítoszban-mily gyakoriak a testvér-ellenségekről szóló történetek. Ez a motívum erős jelképpalkotó tényező a törzsek közötti, az egyesített hatalom megszerzéséért kialakult konfliktusokban. Ugyanakkor – különösen ha ikertestvérekről van szó – az egyazon személyiség két ellentétes oldala közötti benső harcnak is a metaforája. Amennyiben nem sikerül úrrá lenni felettük, ezek a fejlődésbeli ellentétek

a lelki érés folyamán gyakran vezetnek tragikusan ingatag személyiség kialakulásához.

Mi az ítélet?

Nem a halál – mint az várható lenne –, hanem a békétlen szorongásba való száműzetés („távol Isten arcától”), a tévelygés, a bizonytalanság. Ugyanakkor Káint jel bélyegzi meg, amely kivonja őt az emberek bosszúja alól. Arról, aki szenvedéllyel és reménnyel ajánlotta fel áldozatát, aki attól fél, hogy „Isten arca elől el lesz rejtve”, Isten azt mondja: „nem vonatkozik rá az emberek ítélkezése, benne magában tört fel az ellentét, benne hajtatik végre az ítélet is, gyötrelme lesz a hóhéra.” „A szem a sírban volt és Káinra nézett” – írja Victor Hugo a *Káin*ban. Káin nem ítéltetik el, hanem önmagához küldetik vissza. Az Édenkerten kívül az ember felelőssé vált.

A bibliai történet többi gyötrődő alakja jut eszünkbe, akiket szenvedélyes keresésük az Istennel való szembeszálláshoz vezetett. Jákobra, amint egy éjszakan át harcol egy hatalommal, amely megrémíti, mégis annyira vonzza, hogy áldását kéri; harc, amelyből megújultan, de megbélyegzetten bukkan fel: sánta marad. Jóbra, akit megmagyarázhatatlan balszerencse sújtott, mégis fáradhatatlanul heves marad a kérdezősködésben. A tékozló fiúra, aki másfelé és más dolgokra kiéhezetten, végül mégsem tudott apja arcától távol élni. Megfigyelhető egyébként, hogy Istennek ezek a bátor megszólítói újra kijutnak a válságból, ki megbékélten, ki lecsendesülve, ki befogadva.

Gondolhatunk továbbá a hozzánk jóval közelebbi, makacs fény-keresőkre, tragikus belső ellentmondásaikra, mint amilyenek például Dosztojevszij hősei. De még ezeknél az „elátkozott művészeknél” is, akik műveikben szorongva hajszolják a tökéletes egyensúly illúzióját, végérvényesen a munka fogja meghozni a belső megbékélést, a béke jegyét. Mindazok, akik tehetségüket túlhajtva megkísérelték felfeszíteni egy kegyelmi állapot ajtaját, mindig eltűntek. E nagy szenvedők közül sokan önmagukat pusztították el, akárcsak Káin, aki elpusztította Ábelt, saját *alter egóját*.

A béke és a vigasz keresése

Ez a történet festői hatású képet rajzol a szabadsághoz és a felelősséghez fokozatosan eljutó ember néha tragikus feszültségeiről. Bemutatja, amint önnön korlátait felismerve kiszolgáltatottjává válik egy elfojthatatlan erőszaknak, és hiába próbálja legyőzni, az eredmény sohasem teljesen kielégítő, akárcsak kitartó vágyakozása a nyugalomra, amelyet végül is nem annyira meghódítani, mint elfogadni kell. Megdöbbenő a Biblia szerzői által összegyűjtött bronzkori, me-

zopotámiai nagy mítoszok ereje, visszhangjuk gazdagsága, emberi viszonyokra nyitott távlataik, örökké tartó béke- és vigasz-keresésük.

Ezek a leírások kaland-történetek, a tökéletesség „kalandoraié”, akik olyan nagybetűs célok keresésébe lendültek, amelyek kulcsa Isten kezében van: „a Szép, a Jó, az Igaz, a Tökéletes”.

Csodálatra méltó ugyanakkor mindazok ítélőképessége, ihletettsége, akik korszakokon át összegyűjtötték, leírták, újramásolták és átírták ezeket a szövegeket, mindenik korszak más-más szellemi táplálékra bukkanván bennük anélkül, hogy kimerítenék.

FARKAS JÚLIA FORDÍTÁSA

Forrás: *Évangile et Liberté* 2007 február

Szószerk – Úrasztala – Szerktartások

JÓZSA ISTVÁN LAJOS

PEREGRINATIO PRO CHRISTO – ZARÁNDOKLAT KRISZTUSÉRT¹

„Milétoszból [Pál] elküldött Efezusba, és magához hívatta a gyülekezet véneit. Mikor azok megérkeztek hozzá, így beszélt hozzájuk: »Ti tudjátok, hogy az első naptól fogva, amelyen Ázsia tartományába léptem, hogyan viselkedtem közöttetek az egész idő alatt: szolgáltam az Úrnak teljes aláztatossággal, könnyek és megpróbáltatások között, amelyek a zsidók cselszövése miatt értek. Semmit sem hallgattam el abból, ami hasznos, hanem inkább hirdetem és tanítottam azt nektek nyilvánosan és házanként. Bizonyrágot tettem zsidóknak is, meg görögöknek is az Istenhez való megtérésről és a mi Urunkban, Jézusban való hitről. És most, íme, én a Lélektől kényszerítve megyek Jeruzsálembe, és hogy mi ér ott engem, nem tudom; csak azt tudom, hogy a Szentlélek városról városra bizonyrágot tesz, hogy fogság és nyomorúság vár rám. De én mindezekkel nem gondolok, sőt még az életem sem drága, csak hogy elvégezhessem futásomat és azt a szolgálatot, amelyet az Úr Jézustól azért kaptam, hogy bizonyrágot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról. És most tudom, hogy közületek, akik között jártam, az Isten országát hirdelve többé nem látja arcomat senki. Ezért bizonyrágot teszek előttetek a mai napon, hogy én mindenki véréből tiszta vagyok. Mert nem vonakodtam attól, hogy hirdessem nektek az Isten teljes akarátát. Viseljetek gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizőivé tett titeket a Szentlélek, hogy legeltessétek az Isten egyházát, amelyet tulajdon vérével szerzett. Tudom, hogy távozásom után dühös farkasok jönnek közéték, akik nem kímélik a nyáját, sőt közületek is támadnak majd férfiak, akik fonák dolgokat beszélnek, hogy magukhoz vonzzák a tanítványokat. Vigyázzatok azért, és emlékezzetek arra, hogy három évig éjjel és nappal szüntelenül könnyek között intettelek mindnyájatokat. Most pedig az Istennek és kegyelme ígéjének ajánllak titeket, aki felépíthet benneteket, és örökséget adhat nektek a szentek között. Senkinek ezüstjét, aranyát

¹ Kibúcsúzó beszéd, Kőkös 2006. augusztus. 20.